

УДК 323.15+321.7

DOI 10.36030/2664-3618-2020-si-74-78

Петро Петровський,

доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри державного управління, Львівський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України
<http://orcid.org/0000-0001-8521-2384>

Маріан Токар,

кандидат історичних наук, доцент, докторант, Львівський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України
<http://orcid.org/0000-0001-8426-4481>

РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН У ПРОЦЕСІ КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Petro Petrovskyi,

Doctor of Sciences in Public Administration, Professor, Head of the Public Administration Department, Lviv Regional Institute for Public Administration of the National Academy for Public Administration under the President of Ukraine

Marian Tokar,

Candidate in Historical Sciences, Docent, Doctoral Student of the Department of Public Administration, Lviv Regional Institute for Public Administration of the National Academy for Public Administration under the President of Ukraine

THE ROLE OF NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS OF NATIONAL MINORITIES IN THE PROCESS OF CONSOLIDATION OF UKRAINIAN SOCIETY

Introduction: The Ukrainian state guarantees the rights and freedoms of all its citizens at the legislative level, and often their provision requires additional effective efforts of both state and public institutions. At the same time, citizens of different nationalities need an awareness of civic unity within Ukraine. Along with state institutions, various public associations have the opportunity to become such an everyday and effective consolidating tool, among which the role of non-governmental organizations of national minorities is quite underestimated and not fully tested.

Research methodology: We involve general scientific, philosophical and special scientific methods in the methodological component of the research. An understanding of their variability, flexibility and modification is needed. Among the most important methodological approaches we choose systemic and institutional methods, synergetic, social dialectics, comparative analysis and synthesis, identification, etc.

Results: Regarding the issue of modern life of non-governmental organizations of national minorities and consistent monitoring of their participation in socio-political processes, public policy, public administration, it is necessary to develop an effective evaluation mechanism for their identification. It should be emphasized that such a need arises not for the purpose of state control over their activities, but solely for reasons of optimizing their functioning, proper communication with state institutions, public control, involvement of citizens in public administration, development of civil society in general. Recently, in democracies of the world with a multinational population, special attention is paid to the nature of tolerant attitude towards all members of society and ensuring democratic principles of human coexistence. At the same time, interethnic relations are a thin line of human dignity, often subject to manipulation and populist influences. Ukrainian traditions of multinational coexistence, with few exceptions, are an example for many other democracies. In this context, it is important to correlate the problems of civil society development, stability of socio-political processes, direct participation in state-building of all citizens of Ukraine, regardless of skin color, nationality, etc. The most important thing is that all members of Ukrainian society are consolidated, appreciate and respect the state's efforts for peaceful coexistence, do not succumb to provocative and populist calls of anti-Ukrainian forces promoting international enmity, do not fall victim to anti-state, separatist tendencies and so on.

Conclusions: Non-governmental organizations of national minorities can become a key institution that can help both the state and its citizens to build a stable tolerant society in which each of its members feels full membership and responsibly and consciously carries out its activities, is an active participant in nation-building. In order to clearly analyze the issue of consolidation of Ukrainian society through the prism of the effectiveness of non-governmental organizations of national minorities of Ukraine, in our opinion, it is necessary to take into account a number of specific criteria for monitoring the level of adaptation of non-governmental organizations involvement of individual non-governmental organizations and their representatives in the work of new united territorial communities, local governments, public authorities, etc.

Keywords: non-governmental organizations; national minorities; ukrainian society.

Українське суспільство традиційно було і залишається різноманітним етнонаціональним середовищем. Разом із тим невідворотною є думка про те, що громадяни України, значна частина яких є одночасно представниками національних меншин, повинні знати і поважати інтереси держави, в якій вони проживають, інтегруватися в її суспільство, поціновувати її демократичні цінності, державні символи тощо. Хоча Українською державою права і свободи всіх її громадян гарантовані на законодавчому рівні, часто їх забезпечення вимагає додаткових дієвих зусиль як державних, так і громадських інституцій. Одночасно громадяни різних національностей потребують усвідомлення громадянської єдності в межах України. Можна також констатувати, що національні меншини сучасної України стоять перед глобалізаційним і вітчизняним викликом сьогодення – поєднати збереження автентичності як забезпечення власного виживання із поглибленням інтеграції своєї спільноти в українське суспільство. Важливу роль у цьому покликані відігравати громадські організації (ГО), які на організаційно-інституційному рівні представляють публічні інтереси національних меншин.

Поряд із державними установами таким буденним та ефективним консолідуючим інструментом мають можливість стати різного роду громадські об'єднання, серед яких роль громадських організацій, національних меншин є доволі недооціненою й повноцінно не апробованою. Врешті-решт, саме на прикладі дієвості громадських організацій національних меншин можна довести їх суспільну варіативність, функціональну спроможність багаторівневого впливу на державу й на увагу останньої до проблем суспільства та, зокрема, такої специфічної її частини, як етнонаціональні спільноти. На нашу думку, національні меншини України мають не тільки можливість використовувати свої ГО як інструмент ефективного захисту власних культурних особливостей, прав і свобод, що і є ключовою метою їх діяльності. Вони покликані використовувати потенціал активного учасника соціального життя, бути провайдером

громадянського суспільства. Одночасно вони мають бути дієвими й публічними майданчиками комунікації з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, іншими формами організації суспільства з метою самопрезентації етнонаціональної спільноти як повноцінної частини українського суспільства.

Натомість держава разом із гарантуванням багатоманітного розвитку національних меншин повинна стояти на сторожі загальнонаціональних інтересів, і в цьому контексті проводити ефективну й виважену політику консолідації українського суспільства. На наш погляд, саме у другій частині питання криються проблеми повноцінної інтеграції представників національних меншин України до громадянського суспільства. Якщо з'ясувати, яка зі сторін повинна генерувати суспільну дискусію й нівелювати наявні проблеми комунікації різних соціальних груп, то, на наше переконання, тут важливою є спільна робота для досягнення позитивних результатів як держави, так і національних меншин.

Аби актуалізувати таку постановку проблеми, наголосимо, що чимало українських учених досліджують особливості регіональних міжетнічних відносин та взаємовпливів держави з етнонаціональними спільнотами, які представлені власними громадськими організаціями й групами інтересів. Скажімо, діяльність етнонаціональних груп інтересів детально аналізує український науковець О. Щербатюк (2014, с. 198–204). Подібні розвідки здійснено ним й у співавторстві з професором А. Круглашовим (Круглашов, Щербатюк, 2013, с. 290–306). Предметом вивчення української вченої Л. Лойко є різні аспекти діяльності громадських організацій етнічних меншин на території України. Так, у монографії «Громадські організації етнічних меншин України: природа, легітимність, діяльність» вона характеризує досвід створення та багатоманітність сфер діяльності громадських об'єднань етнічних меншин у різних регіонах України (Лойко, 2005). Політико-історичний аспект розбудови системи перших громадських організацій національних меншин

у регіональному спектрі досліджував М. Токар (Концентрація групових) та ін.

Важливо підкреслити, що характер публічного функціонування й еволюції громадських організацій значною мірою залежить від рівня розвитку національних меншин та їх позиювання в українському суспільстві. Відповідно їх «процес самовизначення – це визначення свого становища, свого місця через групову, колективну волю, волевиявлення у виборі мети діяльності, її змісту, пріоритетних цінностей, духовно-культурних орієнтацій, здатності мобілізувати розумові, емоційні та інші ресурси в ім'я реалізації поставленої мети» (Римаренко, с. 28). Щодо змісту постановки проблеми в нашій інтерпретації, то виникає необхідність окреслення кількох співзвучних питань сьогодення, які пов'язані з чіткою ідентифікацією суб'єктів громадянського простору та виявленням конкретних завдань їх суспільної життєдіяльності. З одного боку, громадські організації національних меншин повинні гарантувати незаперечне право спільнот на свободу, забезпечення типових демократичних прав і різноманітних національно-культурних та інших інтересів етнопонаціональних громад, а другого – вони мають виступати консолідуючим чинником не тільки у своєму етнопонаціональному середовищі, а й поза його межами, в умовах рівноправного загальнонаціонального громадянського суспільства.

Значення громадських організацій для самоствердження національних меншин в Україні можна продемонструвати на прикладі Закарпатської області – регіону з яскраво вираженою багатонаціональною структурою населення. У таблиці розкрито кількісне відтворення інтересів національних меншин у діяльності ГО, основний напрям їх діяльності та рівень загальносоціальної спрямованості.

На основі цього необхідно констатувати, що громадські організації національних меншин здебільшого зосереджують свою роботу на наданні типових культурно-просвітницьких послуг, зокрема збереженні історико-значимих національно-культурних цінностей та історичної пам'яті. Їх діяльність включає законодавчий захист мовних, освітніх, культурних, духовних та інших інтересів етнопонаціональних спільнот у загальнодержавному середовищі, а також відстоювання загальнолюдських прав на рівність і справедливість.

Таким чином, вважаємо за доцільне актуалізувати проблему ефективності діяльності громадських організацій національних меншин у контексті їх спроможності мати чітку громадянську позицію, виступати дієвим інструментом публічного управління влади, механізмом децентралізації її системи на всіх рівнях та консолідуючим чинником загальнонаціонального суспільства. Тому необхідно акцентувати увагу на громадських організаціях національних меншин як інституціях громадянського суспільства, що повинні зайняти пріоритетне місце як ідентифікований інструмент інтеграції етнопонаціональних спільнот до українського суспільства. Для цього пропонуємо запровадити методіку ідентифікатора громадських організацій національних меншин з метою стимулювання їх розвитку й загальноносуспільної консолідації.

ГО національних меншин Закарпатської області та основні напрями їх діяльності

№ з/п	Національна меншина області	Кількість ГО національної меншини (регіональний (обласний) статус)	Основний напрям діяльності ГО	Якість загальносоціальної спрямованості діяльності ГО
1	Ромська	22	Культурно-просвітній	Часткова
2	Угорська	18	Громадсько-політичний і культурно-просвітній	Досить висока
3	Румунська	7	Культурно-просвітній	Часткова
4	Російська	5	Культурно-просвітній	Мінімальна
5	Словацька	5	Культурно-просвітній	Часткова
6	Єврейська	2	Культурно-просвітній	Мінімальна
7	Німецька	2	Культурно-просвітній	Мінімальна
8	Азербайджанська	1	Культурно-просвітній	Мінімальна
9	Білоруська	1	Культурно-просвітній	Мінімальна
10	Вірменська	1	Культурно-просвітній	Мінімальна
11	Грецька	1	Культурно-просвітній	Мінімальна
12	Польська	1	Культурно-просвітній	Мінімальна
13	Чеська	1	Культурно-просвітній	Мінімальна
14	Русинська (етногрупа)	10	Громадсько-політичний і культурно-просвітній	Мінімальна
15	...			
...				

На сучасному етапі розвитку України однією із важливих складових її існування є багатонаціональний склад населення конкретної адміністративно-територіальної одиниці. Абсолютна більшість національних меншин користується послугами створених форм громадянського представництва у вигляді громадських організацій, які діють відповідно до нормативно-правової бази, в тому числі законів України, тобто підпорядковуються основним засадам загальноприйнятих у державі норм функціонування громадських об'єднань. Серед них слід назвати закони України «Про об'єднання громадян» (Про об'єднання громадян, 1992) і «Про громадські об'єднання» (Про громадські об'єднання, 2012) із численними поправками та доповненнями різних років. Разом із тим демократичний поступ держави й розвиток громадянського суспільства в Україні сьогодні стоїть перед загрозою поширення провокативно-популістських тенденцій, де питання міжнаціонального толерантного співіснування суспільного середовища є одним із базових для виживання держави. Події 2014–2019 рр. в Україні засвідчили серйозну небезпеку політичних спекуляцій у площині національного питання з усіма її підвидами (мовні конфлікти, прояви міжнаціональної неприязні тощо). Українська ж історія і традиції доводять, що тут є хороші можливості для формування якісного й ефективного громадянського суспільства з активною участю в публічному управлінні таких його інституцій, як громадські організації, в тому числі в середовищі національних меншин.

Щодо питання сучасної життєдіяльності громадських організацій національних меншин і послідовного моніторингу їх участі у суспільно-політичних процесах, публічній політиці, державному управлінні, то слід виробити ефективний оцінний механізм їх ідентифікації. Варто наголосити, що це необхідно зовсім не з метою контролю за їхньою діяльністю з боку держави, а виключно з міркувань оптимізації шляхів їх функціонування, належної комунікації з державними інститутами, громадського контролю, залучення громадян до публічного управління, розвитку громадянського суспільства загалом. Останнім часом у демократичних державах світу із багатонаціональним складом населення особлива увага приділяється характеру толерантного ставлення до всіх представників суспільства й забезпечення демократичних принципів людського співіснування. Водночас міжнаціональні відносини є тонкою межею людської гідності, що часто піддається маніпуляції та популістським впливам. Українські ж традиції багатонаціонального співіснування за незначним винятком є прикла-

дом для багатьох інших демократичних держав. У цьому контексті важливим є співвідношення проблем розвитку громадянського суспільства, стабільності суспільно-політичних процесів, безпосередньої участі в державотворенні всіх громадян України незалежно від кольору шкіри, національності тощо. Найголовніше, аби всі члени українського суспільства були сконсолідованими навколо демократичних і гуманістичних цінностей, розуміли й поважали практичні кроки держави щодо забезпечення мирного співжиття, не піддавалися на провокативно-популістські заклики та дії антиукраїнських сил, що пропагують міжнаціональну ворожнечу, не ставали жертвами антидержавних, сепаратистських тенденцій тощо. Громадські організації національних меншин можуть стати ключовою інституцією, яка спроможна допомагати як державі, так і її громадянам вибудувати стабільне толерантне суспільство, в якому кожен його представник відчуває свою міру повноправного членства та відповідально й усвідомлено здійснює свою діяльність, є активним учасником загальнонаціонального державотворення.

До актуальних і дієвих засобів підвищення ролі громадських організацій національних меншин у консолідації українського суспільства необхідно віднести: здійснення більш глибокого власного самовизначення шляхом інституційного ребрендингу в напрямі актуалізації її загальносоціального призначення організації; поширення й пропаганду демократичних цінностей – соціальної справедливості, свободи, прав і відповідальності громадян національної меншини; ініціювання конкретних кроків із розвитку правової культури та дотримання імперативів концепції сталого розвитку тощо; широке сприяння залученню потенціалу локальних осередків національних меншин до вирішення численних проблем місцевого значення у процесі реалізації реформи децентралізації та становлення об'єднаних територіальних громад; повноцінне й конструктивне протистояння міфологемам інформаційної та смислової війни з боку пропагандистської машини РФ тощо.

У подальшому аналізі проблеми консолідації українського суспільства крізь призму ефективної діяльності громадських організацій національних меншин України, на нашу думку, варто враховувати низку конкретизованих критеріїв, за якими можна прослідкувати рівень адаптації громадських організацій до умов відкритого багатокультурного середовища, здійснення децентралізації влади, інтеграції до українського суспільства, залучення окремих громадських організацій та їхніх представників до роботи нових об'єднаних територіальних громад, органів місцевого самоврядування, органів державної влади тощо.

Список використаних джерел

- Лойко Л. І. Громадські організації етнічних меншин України: природа, легітимність, діяльність : монографія. Київ : Фоліант, 2005. 634 с.
- Круглашов А., Щербатюк О. Регіональні аспекти діяльності груп інтересів в Україні (на прикладі Чернівецької області). *Наук. зап. Ін-ту політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса*. 2013. Вип. 5. С. 290–306.
- Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03.2012 № 4572-VI. *Законодавство України*. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>.
- Про об'єднання громадян : Закон України від 16.06.1992 № 2460-XII. *Відом. Верхов. Ради України*. 1992. № 34. Ст. 504.
- Римаренко С. Самовизначення чи демократія? Сприяння поширенню толерантності у поліетнічному суспільстві. Київ : Фонд «Європа XXI», 2002. С. 22–28.
- Токар М. Концентрація групових інтересів національних меншин громадськими організаціями Закарпатської області. *Закарпаття : просвітницько-пізнавальний портал*. 2020. URL: <http://zakarpattia.com.ua/?p=3362>
- Щербатюк О. Особливості діяльності етнопатриотичних груп інтересів на Закарпатті. *Науковий вісник Чернівецького університету. Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини*. 2014. Вип. 684–685. С. 198–204.

References

- Loiko, L. (2005). Hromadski orhanizatsii etnichnykh menshyn Ukrainy: pryroda, lehitymnist, diialnist : monohrafiia [Public organizations of ethnic minorities of Ukraine: nature, legitimacy, activity]. Kyiv : Foliyant. 634 p. [in Ukrainian].
- Kruhlyashov, S., Shtserbatiuk, O. (2013). Rehionalni aspekty diialnosti hrup interesiv v Ukraini (na prykladi Chernivetskoï oblasti) [Regional aspects of activity of interest groups are in Ukraine (on the example of the Chernivtsi area)]. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen imeni I. Kurasa*. Is. 5. P. 290–306 [in Ukrainian].
- Pro hromadski obiednannia (2012). Zakon Ukrainy vid 22.03.2012 № 4572-VI. *Zakonodavstvo Ukrainy*. Retrieved from: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>
- Pro obiednannia hromadian (1992). Zakon Ukrainy vid 16.06.1992 № 2460-XII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. № 34. St. 504.
- Rymarenko, S. (2002). Samovyznachennia chy demokratia? Spryiannia poshyrenniu tolerantnosti u polietnichnomu suspilstvi [Self-determination or democracy? An assistance to distribution of tolerance is in polyethnic society]. Kyiv : Fond «Yevropa XXI». P. 22–28 [in Ukrainian].
- Tokar, M. Yu. (2020). Kontsentratsiia hrupovykh interesiv natsionalnykh menshyn hromadskykh orhanizatsij Zakarpatskoï oblasti [Concentration of group interests of national minorities by public organizations of the Zakarpattia area]. *Zakarpattia*. Retrieved from: <http://zakarpattia.com.ua/?p=3362>
- Shtserbatiuk, O. (2014). Osoblyvosti diialnosti etnonatsionalnykh hrupy interesiv na Zakarpatti [Concentration of group interests of national minorities by public organizations of the Zakarpattia area]. *Naukovyj visnyk Chernivetskoho universytetu. Istorii. Politychni nauky. Mizhnarodni vidnosyny*. Is. 684–685. P. 198–204 [in Ukrainian].

Матеріал надіслано 15 червня 2020 р.

Цитування:

Петровський П., Токар М. Роль громадських організацій національних меншин у процесі консолідації українського суспільства. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України. Спецвипуск*. 2020. С. 74–78.

Повна версія статті доступна також на сторінці:

<http://zbirnyk-nadu.academy.gov.ua>